

Utbildningsdepartementet
103 33 Stockholm

Er referens/dnr
U2024/00081

2024-02-27

Remissvar

Promemoria Ökade möjligheter till omställningsstudiestöd för personer inom bristyrken

Svenskt Näringsliv, Förhandlings- och samverkansrådet PTK och LO (parterna) har beretts möjlighet att yttra sig över promemorian *Ökade möjligheter till omställningsstudiestöd för personer inom bristyrken*.

Parterna anser att den praxis som bildats av Överklagandenämnden för studiestöd (ÖKS) vid byte av arbetsområde, vilken parterna inte anser har stöd i lag och motivtexter i förarbeten, som innebär att arbetsmarknadsläget för det arbetsområde som den sökande redan arbetar eller har arbetat inom ska beaktas, är djupt problematisk. Parterna anser därför att det är mycket angeläget och brådskande att genom ett förtydligande i lag och motivtexter säkerställa att arbetsmarknadsläget i den sökandes nuvarande arbetsområde inte ska beaktas. Parterna bedömer dock att förslaget i promemorian potentiellt kan leda till otydlighet och eventuella inskränkningar i andra avseenden med ej avsedda effekter vid tillämpning av regelverket. Parterna förordar därför ett annat tillägg i lagen än det som föreslås, som enligt parternas bedömning bör tydliggöra hur regelverket ska tillämpas på det sätt som åsyftas i promemorian utan att öppna för andra potentiella effekter på tillämpningen av regelverket.

4 Ökade möjligheter till omställningsstudiestöd för den som arbetar inom ett bristyrke

Förslag: Reglerna för bedömningen av vilka utbildningar som omställningsstudiestöd får lämnas för ska förändras. Vid bedömningen av om en viss utbildning kan antas stärka den studerandes framtida ställning på arbetsmarknaden är det bara arbetsmarknadens behov inom det arbetsområde som utbildningen gäller som ska beaktas. Motsvarande justering ska göras även av vad omställningsorganisationerna ska yttra sig om.

Parternas synpunkter

Parterna bedömer visserligen att förslaget till tillägg i lagen, i kombination med allmänmotivering och författningskommentarer, bör ge avsedd effekt vid tillämpning av lagen på så vis att efterfrågan inom

det arbetsområde som den sökande redan arbetar eller har arbetat fortsatt inte beaktas när syftet med utbildningen är att byta arbetsområde.

Parterna bedömer dock att förslaget riskerar att bidra till otydlighet i andra avseenden, och att förändringen skulle kunna leda till andra ej avsedda effekter i tillämpningen av regelverket. Parterna anser därför att följande tillägg i stället bör göras i lagen:

*”Omställningsstudiestöd får lämnas för en utbildning som kan antas stärka den studerandes framtida ställning på arbetsmarknaden med beaktande av arbetsmarknadens behov, **utan att hänsyn tas till arbetsmarknadsläget för det arbetsområde där den sökande redan arbetar eller har arbetat.**”*

Den förändring som parterna föreslår tydliggör att arbetsmarknadsläget inom det arbetsområde där den sökande redan arbetar inte ska beaktas vid ansökningar om omställningsstudiestöd, utan att förändringen, enligt parternas bedömning, riskerar att bidra till otydlighet i andra avseenden.

Författningskommentarer och allmänmotivering bör även justeras så att de överensstämmer med det förslag till tillägg i lagtexten som parterna föreslår.

En av invändningarna parterna har på förslaget på tillägg i lagen i departementets promemoria är att det inte är arbetsmarknadens behov av utbildningen som sådan som ska beaktas vid prövningen av om den sökande ska beviljas stöd. Det som ska beaktas är om individen med utbildningen stärker sin framtida ställning på arbetsmarknaden på ett sätt som i enlighet med lag och motivtexter beaktar arbetsmarknadens behov. Exempelvis kan en person stärka sin framtida ställning på arbetsmarknaden med beaktande av arbetsmarknadens behov med en utbildning som i sig inte är efterfrågad på arbetsmarknaden, men som tillsammans med individens tidigare utbildning, erfarenheter och kompetens innebär att individen möter arbetsmarknadens behov.

Parterna ser även risk för att förslaget i stället för att endast åtgärda den situation som åsyftades, dvs att tydliggöra att arbetsmarknadsläget inom den sökandes nuvarande arbetsområde inte ska beaktas, kan leda till en ej avsedd inskränkning i jämförelse med nuvarande utformning av lagen. Detta genom att det läggs till ett rekvisit, *inom det arbetsområde som utbildningen gäller*. Parterna ser en potentiell risk för att CSN och ÖKS kan komma att göra en icke önskvärd tolkning av tilläggen i lagen, om nämnderna inte anser sig finna vägledning i motivtexter, eller om nämnderna bedömer att det finns diskrepans mellan lag och motivtexter och därmed bortser från motivtexten.

Parterna ser exempelvis en risk för att tillämpningen kan påverkas när en sökande med en utbildning vill komplettera eller fördjupa sin kompetens inom det arbetsområde han eller hon redan arbetar, där det enligt proposition 2021/22:176 saknar betydelse om det råder hård konkurrens eller överretablering inom det nuvarande arbetsområdet, vilket även tydliggörs i författningskommentaren för 15 § i denna promemoria:

”Bedömningen ska alltså inte skilja sig från hur bedömningen görs för utbildning som syftar till att stärka en studerandes ställning inom det arbetsområde där han eller hon redan arbetar. Vid bedömningen av om omställningsstudiestöd kan beviljas i dessa fall är det nämligen redan i dag så att efterfrågan inom den studerandes nuvarande arbetsområde inte inverkar på hans eller hennes möjligheter att beviljas omställningsstudiestöd.”

Det som ska beaktas är i stället om det är rimligt att utbildningen kan öka personens möjlighet att vara verksam inom arbetsområdet.

Ett annat exempel där parterna ser potentiella risker med det tillägg i lagen som föreslås avser utbildningar som ger generella kompetenser, exempelvis kopplat till den digitala teknikutvecklingen eller klimatomställningen, som stärker individens framtida ställning på arbetsmarknaden och som är efterfrågade på arbetsmarknaden, men där det ofta inte finns en tydlig koppling till ett specifikt arbetsområde utan den kompetens som utbildningen ger stärker individens framtida ställning generellt på arbetsmarknaden.

Parterna utesluter inte att det kan göras förtydliganden i motivtexter som i det närmaste tar bort risken för att de konsekvenser som parterna redogör för ovan ska inträffa, men förordar att lagen justeras på ett sätt som är mer i linje med den som parterna föreslår.

En kommentar som gäller promemorian generellt

I promemorian används under olika avsnitt begreppen ”brist” och ”bristyrken”. Bristyrke är inte ett begrepp som används i lag eller motivtexter om omställningsstudiestöd i prop. 2021/22:176. Inte heller står det att finna i motivtexter i propositionen att det ska beaktas om det råder brist inom det arbetsområde den sökande avser att byta till. Det som framgår av motivtexterna är att det ska beaktas om det får anses rimligt att den sökande med utbildningen kan öka möjligheterna att söka och faktiskt etablera sig inom ett nytt arbetsområde efter genomgången utbildning, och att stöd enligt huvudregeln inte ska beviljas om det råder hård konkurrens eller överetablering inom arbetsområdet. Det ska därmed även vara möjligt att byta till ett arbetsområde inom vilket det råder balans mellan tillgång och efterfrågan.

Vidare framgår i promemorian i referat från ett avgörande från ÖKS, att nämnden har beaktat om utbildningen till ett nytt yrke ökar möjligheterna till ”*etablering på arbetsmarknaden*”. Exempelvis:

”Enligt ÖKS måste utgångspunkten vara att det är svårt att öka möjligheterna till etablering på arbetsmarknaden genom att utbilda sig till ett nytt yrke för den som redan är etablerad på arbetsmarknaden inom ett yrkesområde med hög efterfrågan på arbetskraft.”

”I det aktuella avgörandet fann ÖKS att den utbildning som sökanden hade ansökt om omställningsstudiestöd för inte ledde till ökade möjligheter för att sökanden skulle kunna etablera sig på arbetsmarknaden.”

Parterna vill erinra om att det vare sig i lag eller i motivtexter står att finna att det som ska beaktas är om utbildningen till ett nytt arbetsområde ökar möjligheterna att vara etablerad på *arbetsmarknaden*. Av motivtexter framgår att det som ska beaktas är om utbildningen ökar möjligheterna att söka och etablera sig inom ett *nytt arbetsområde*.

5 Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

Förslag: Lagändringarna ska träda i kraft den 1 januari 2025 och tillämpas första gången i fråga om ansökningar om omställningsstudiestöd som avser studier som påbörjas efter den 30 juni 2025.

Äldre bestämmelser ska fortsätta att gälla för ansökningar om omställningsstudiestöd som avser studier som påbörjas före den 1 juli 2025.

Till följd av redan fattade beslut om ändringar i lagen om omställningsstudiestöd som träder i kraft efter den ovan föreslagna ikraftträdandetidpunkten, nämligen den 1 oktober 2025, och som innebär att åldersgränsen för omställningsstudiebidraget höjs ska ändringar göras även i den redan beslutade

lagen som innebär att nu föreslagna ändringar förs in i den redan beslutade lagen. I samband därmed kompletteras en tillämpningsbestämmelse till den redan beslutade lagen, som innebär att lagen tillämpas första gången i fråga om omställningsstudiestöd som lämnas för tid från och med den 1 januari 2026, med en övergångsbestämmelse som innebär att äldre bestämmelser fortfarande ska gälla för omställningsstudiestöd som lämnas för tid före den 1 januari 2026.

Parternas synpunkter

Parterna bedömer att ett tidigare ikraftträdande än det som föreslås i promemorian är att föredra då behovet av ett förtydligande av lagen är brådskande så att individer snarast möjligt ska ges samma möjligheter att byta till ett nytt arbetsområde oavsett arbetsmarknadsläget inom deras nuvarande arbetsområde. Ett tidigare ikraftträdande bidrar även till en mer tids- och resurseffektiv handläggning av ansökningar om omställningsstudiestöd hos CSN.

6.1 Ekonomiska konsekvenser för staten

I promemorian anges följande: "Förslaget innebär att fler personer som arbetar inom bristyrken kommer att kunna få omställningsstudiestöd. Om det beräknade anslaget inte nyttjas fullt ut kan förslaget leda till ökade utgifter för omställningsstudiestöd."

Parterna finner detta resonemang märkligt, då det finns ett visst förutbestämt anslag för varje år som utgör statens maximala kostnad, givet ett motsvarande söktryck och att regeringen ger CSN förutsättningar att hinna handlägga ansökningarna om omställningsstudiestöd.

SVENSKT NÄRINGSLIV

FÖRHANDLINGS- OCH SAMVERKANSRÅDET PTK

Mattias Dahl

Martin Wästfelt

LO

Susanna Gideonsson